

Een nieuwe kerk en het kompas van Gods Woord

Ontroering overheerst. Unaniem besluiten de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt en de Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken tot verdere eenwording. Na de heftige broedertwist in de jaren zestig en een langdurig gescheiden optrekken is het een aangrijpend moment. 'Mijn hart breekt', sprak de voorzitter geëmotioneerd.

De emotie is voorstelbaar. Wie zou in deze turbulente tijd kerkelijke eenwording niet toejuichen? Het was en is de hartenwens van Jezus Christus (Joh. 17). Het is ook het diepe verlangen van velen. We hebben elkaar als christenen steeds meer nodig, toch? Hebben we in het verleden soms niet onnodig moeilijk gedaan over kwesties die er niet echt toe doen? Waren het in de hitte van de strijd ook niet zomaar hete hoofden, maar koude harten? 'Wat ons drijft, is de liefde van Christus', klonk het in de vergadering. Gezamenlijk werd het heilig avondmaal gevierd en zo het lichaam en bloed van onze Heiland gedeeld. Inderdaad ontroerend.

Confessioneel betrouwbaar?

En toch lukt het me niet me door die emoties te laten meemenen. Ik zou wel willen. En als 'kind van de scheuring' zou ik dat ook haast wel moeten. Als tiener maakte ik van huis uit de jaren zestig mee. Die kerkstrijd loopt als een rode draad door mijn leven. Toen ik in Kampen ging studeren, voerde ik tal van gesprekken met de toenmalige hoogleraren om te achterhalen wat er toch was gebeurd. Mij bleek dat de gereformeerde belijdenis door voorgangers openlijk in twijfel werd getrokken, de belofte aan de kerken middels het ondertekeningsformulier zo nauw niet genomen en de kerkelijke orde als akkoord van kerkelijk samenleven welbewust ontregeld. Ik ontdekte ook dat er *aan beide kanten* onnodige scherpheid, stijfkoppigheid, onheuse bejegening en onzuivere procedures hebben meegespeeld.

Maar ik ontdekte tegelijk dat wie daarop focust, gemakkelijk de werkelijkheid simplificeert en datgene aan het zicht onttrekt waar het kerkelijk om gaat. Tijdens mijn zoektocht leerde ik om door de kruiddampen en persoonlijke emoties heen te kijken en de vraag te stellen: waar ging het ten diepste om? Om de vraag: hoe ben je confessioneel betrouwbaar kerk? En wil je dat echt zijn?

Een menselijk ontwerp

Vanuit die vraag ben ik niet gerust bij dit proces van eenwording. En ik ben er niet gerust op. Laat ik beginnen met het visie-document dat de Regiegroep in januari 2019 uitbracht: *Verlangen naar een nieuwe kerk*. Met diverse ambtsdragers en gemeenteleden uit beide kerken werden de contouren van een ideale kerk ontworpen. 'Tekenen je kerk', luidde de opdracht. Zes lijnen worden getrokken: Jezus Christus centraal en Gods Woord in het midden; veelkleurig en toch één in genade; ruimte voor iedereen; begaan met de wereld; samen met alle gelovigen en in een gemeenschap van kerken.

Drie dingen vallen meteen op. De visie begint bij het *menselijk* verlangen. Er wordt gesproken over een *nieuwe* kerk. En de contouren ervan ontstaan op *onze* tekentafel. Maar hoezo dat? De basis onder deze eenwording was in 2017 toch om elkaar weer te vinden als gereformeerde kerken, op basis van de Schrift als Woord van God, in gebondenheid aan de gereformeerde belijdenisgeschriften en ingericht volgens de beginselen van het gereformeerde kerkrecht? Maar het visiedocument

ademt weinig confessioneel en gereformeerd-historisch besef. Het begint mij te veel bij de mens, bij óns verlangen en ónze ruwe schets. Van onderaf dus en niet vanuit Jezus Christus als Hoofd en Architect van zijn kerk, die bouwt door zijn Geest en Woord. De kerk wordt toch ontworpen op Góds 'tekentafel'?

Oude dwaling in een nieuw jasje?

Hoe zit het met de verbinding tussen de 'oude' kerk en deze 'nieuwe' constructie? 'De kerk van vandaag staat op de schoulers van de kerk van gisteren', lees ik. 'De belijdenissen van de Vroege Kerk en van de Reformatie geven richting en een kerkorde zorgt voor de nodige structuur.' 'Maar als gereformeerde kerken zijn we ook uit op vernieuwing om het Evangelie ruimte te geven. We staan daarom open voor wat naar inhoud en vorm nieuw en verrassend is, naast wat oud en beproefd is. We toetsen wat van God komt en wat niet.' In mijn hoofd buitelen de vragen over elkaar heen. De belijdenissen richtinggevend? En niet meer maatgevend, zoals eeuwenlang gezond gereformeerd was? Gewoon omdat een confessie Gods Woord naspreekt en zodoende de genormeerde gezamenlijke norm is (*norma normata*)? Omdat het in onze confessies om diepe, spirituele waarden gaat? Vanwaar dit vervagende woordgebruik?

Opmerkelijk is ook dat vernieuwing op voorhand positief geduid wordt

Opmerkelijk is ook dat vernieuwing op voorhand positief geduid wordt: bedoeld om het evangelie ruimte te geven. Verrassend en nieuw, dat doet het goed in deze tijd. Maar zou iets wat zich als nieuw aandient, ook een oude dwaling kunnen zijn in een ogenschijnlijk nieuw jasje, als oude wijn in nieuwe zakken? Heel wat 'nieuwe' inzichten uit onze tijd liggen verrassend dicht aan tegen oude dwaalideeën aangaande de goedheid van de mens, Jezus vooral als navolgenswaardig voorbeeld, de (charismatische) activiteit van de Geest los van het geademde Woord en de God van liefde uit het Nieuwe Testament, die anders is dan de hardvochtige God uit het Oude.

Kompas

Regiegroep lid Ad de Boer uitte aan het begin zijn enthousiasme voor dit traject: 'Ik wil me inzetten voor een kerk waarin mijn kinderen en kleinkinderen zich thuis voelen.' Dat verlangen zal elke gelovige vader en grootvader herkennen en delen, zeker in deze tijd van secularisatie en kerkverlating door jongeren. Maar het is mij opnieuw te mensgericht. Dat is toch ten diepste niet waar het in de kerk om draait? Van doorslaggevend belang is dat een kerk zich in alles richt naar het Woord van God en alles wat daarmee in strijd is, verwerpt (art. 29 NGB). Dát is het kompas. Mijn lieve (klein)kinderen zijn pas veilig in een kerk waar het Woord van God Thuis is. Om elkaar daarbij te bewaren hebben we als gereformeerde kerken altijd onze eenheid beklonken met formuleren van eenheid en een gezonde kerkelijke orde.

Realiteitszin

Mijn onrust wil maar niet verdwijnen. In 2017 noemde een NGK-afgevaardigde de belijdenis een 'blok aan het been'. Dezelfde afgevaardigde signaleerde op 9 november jl. het volgende: 'We zien een ontbreken aan realiteitszin ten aanzien van gebondenheid aan de belijdenisgeschriften. Bij het overgrote deel van de gemeenteleden in de NGK, GKV maar ook in de Christelijke Gereformeerde Kerken, spelen die geen enkele rol meer. Ook veel ambtsdragers nemen echt niet meer de moeite om die te doorgronden. Het ondertekenen van het bindingsformulier gaat dan meer lijken op het zetten van een noodzakelijk vinkje om verder te kunnen gaan.' Zijn waarneming sluit aan bij wat de Werkgroep Toekomstige Kerkorde ook vaststelt: heel wat beginnende ambtsdragers weten zelf nauwelijks wat ze ondertekenen (zie p. 3 van de Toelichting).

Doorleefd belijden

Die waarneming is niet nieuw. In 2016 uitten deputaten kerkelijke eenheid ook hun zorg. Ik citeer uit hun rapport aan de synode (p. 16,17): 'We signaleren dat ook in de GKV de hartelijke en doorleefde binding aan de gereformeerde confessie onder druk staat. Er wordt soms relativerend gesproken over verschil in belijden: "We geloven toch in dezelfde Heer; dan moeten we niet moeilijk doen over wat ons nog verdeelt of over bijzaken." Veel

aandacht gaat uit naar de relationele aspecten van het geloof; de inhoudelijke kant wordt soms minder belangrijk gevonden. Dat kan spanning veroorzaken tussen wat we als kerken hooghouden en voorstaan en wat in de praktijk leeft op het grondvlak. (...)

Het is belangrijk dat we ons in beide kerken op een hartelijke en doorleefde manier binden aan de gereformeerde belijdenis. Om zo kerk te blijven is een indringend gesprek steeds weer nodig, binnen én tussen beide kerkverbanden. Hoe bevragen de kerken elkaar en hun ambtsdragers op hun loyale binding? Zijn voorgangers terughoudend met opvattingen die gemeenteleden in verwarring kunnen brengen? Wanneer en hoe wordt er kerkelijk gehandeld als iemands uitlatingen op gespannen voet staan met zijn belijdenis? Hartelijke gebondenheid aan de gereformeerde belijdenis zit (...) in een goede geestelijke houding en een achterliggende, doorleefde spiritualiteit.'

Niets opgeschoten

Mooie woorden. Behartigenswaardig ook. Maar ze worden vooral geboren uit onmacht om vervolgens te sterven in schoonheid. Dit soort waarnemingen hebben het in zich om vooral ons geweten te sussen ('we hebben toch het probleem gesignaleerd en benoemd?'), om vervolgens in een la onder het stof te verdwijnen. Hoeveel kerkenraden en classes lezen zo'n rapport en geven er gevolg aan?

Waren dat niet de twee grote twistpunten in de jaren zestig?

Vier jaar later zijn we nog geen snars opgeschoten. Maar inmiddels is wel het *verlangen* om één kerkverband te gaan vormen doorgezet in een concreet koersbesluit: we gaan het, als God het wil, nu ook daadwerkelijk dóen. Als zeiler denk ik dan: je zet een koers uit en navigeert naar het beoogde doel. Maar dat heb ik blijkbaar niet goed begrepen. Volgens Ad de Boer is dit 'koersbesluit' uitgangspunt voor het vervolg. Het gaat niet over wat plaatselijke gemeenten moeten doen. Het gaat ook niet over het tempo van het proces. En het is ook geen mal waar alles in geperst moet worden: het is uitgangspunt én vertrekpunt.'

Hobbels

Hoezo geen mal? Het besluit vermeldt ook dat het als uitgangspunt genomen wordt voor alle overige besluiten van de huidige generale synode en landelijke vergadering. De manoeuvreerruimte is dus wel behoorlijk beperkt. Wat gaat dit betekenen voor onderwerpen als man, vrouw en ambt? En homoseksuele relaties? En leerverschillen?

Volgens Schippers, de voorzitter van de LV, moet het een kerk worden 'die haar oordeel uitstelt en voluit van genade leeft'. Ah, je oordeel uitstellen... want anders ben je genadeloos? Is dat geen vals dilemma?

Het in 2017 gezamenlijk genomen besluit kan niet verhullen dat tot op heden over de meest essentiële zaken nog geen eensgezindheid bestaat. Er liggen volgens Schippers nog wel twee belangrijke hobbels: 'de inhoud en de binding aan de belijdenisgeschriften en de status van de kerkorde. Hoe uitgebreid mag de kerkorde zijn en wat zijn de regels met betrekking tot de plaatselijke kerken?' (RD, 8 feb. 2020).

Ik laat dat even op me inwerken. Waren dat niet de twee grote twistpunten in de jaren zestig? Zijn dat ook niet de twee ijkpunten voor wat door de eeuwen heen karakteristiek gereformeerd is: onverkorte binding aan de gezamenlijke belijdenis als samenbindend geloof en integer in je kerkelijke afspraken? En hebben de vrijgemaakte kerken niet juist op deze twee punten tientallen jaren principiële kritiek geïnterpreteerd op de Nederlands Gereformeerde Kerken?

Hoe kan dit? Besluiten om koers te zetten naar één kerk, terwijl de belangrijkste zaken nog niet opgehelderd zijn en je totaal niet weet waar je uit gaat komen?

Menselijke tolerantie

Dat laatste blijkt voortdurend. Recent bleek de achterban van de NGK wel voor eenwording, maar er leven zorgen en bezwaren. Zal er wel genoeg ruimte zijn voor plaatselijke kerken om zelf keuzes te maken? En 'blijft er ruimte om bijvoorbeeld homoseksuele broeders en zusters tot de ambten te roepen? Kunnen de vrijgemaakten wel omgaan met verschillen? En zal de kerkorde niet te beperkend en als keurslijf worden ervaren (verslag ND, 2 febr. 2020)?

In een interview noemt dr. Fokko Oldenhuis het hele proces een 'snellookpan-procedure', zonder goede bezinning. Hij vindt de conceptkerk dichtgetimmerd en een blijk van gestolde angst. Zelfs over het 'aanvaarden' van de gereformeerde

De postmoderne mens heeft recht op ontplooiing en zelfverwerkelijking. Kerken blijkbaar ook

belijdenissen kun je volgens Oldenhuis een boom opzetten. Overduidelijk is ook dat in beide kerkverbanden de schriftuurlijke tolerantie gaandeweg steeds meer wordt ingeruild voor de humanistische variant. Niet de gezamenlijk afgesproken leer is maatstaf, maar de vrome en goedwillende mens wordt uitgangspunt (zie ook Bart van Egmond in *Nader Bekeken*, sept./okt. 2019).

Ondanks het besluit van 2017 worden vanuit de NGK juist de beginselen van het gereformeerde kerkrecht ter discussie gesteld. Het voorgestelde concept zet ook ongemerkt tal van principes overboord (o.a. 'kerken zullen zich houden aan de kerkorde!'). 'Beginselen' blijkt een containerbegrip, waarvan de inhoud onduidelijk is.

Wisselgeld in de onderhandelingen

Dit lijkt inderdaad echt een *nieuwe* kerk te worden, naar menselijke maat ontworpen, opgetrokken op een 'ijzer-en-leemconstructie', die zich losscheurt van haar eeuwenoude, gezonde roots. De drie kenmerken van een echte kerk (zuivere prediking, sacramentsbediening en tuchttoefening) komen in het *Visiedocument* niet in beeld. We leven in een tijd waarin de postmoderne mens zich vrij vecht van alle omknelling en gezag van buiten. De mens heeft recht op ontplooiing en zelfverwerkelijking. Kerken blijkbaar ook.

Er bestaat spanning, om niet te zeggen tegenstrijdigheid tussen het besluit uit 2017 en het koersbesluit uit 2020. De ferm uitgesproken 'gebondenheid' aan de gereformeerde belijdenis blijkt drie jaar later discutabel. De principes van de gereformeerde kerkenordering blijken onhelder en niet verplichtend. Dat is *wisselgeld* geworden bij de verdere onderhandelingen. En precies hier voltrekt zich de scheur met wat karakteristiek was en is voor een gereformeerde kerk. De koers naar eenheid is ingezet, maar deze nieuwe kerk scheurt zich los van de oude en distantieert zich van haar eeuwenoude principes. Het wordt een *andere* kerk.

Hoordwang

De gevolgen laten zich raden. Er liggen tal van vragen – opnieuw – op onze drempel. Wat doen we met de dwaalleer van de alverzoening? Mag de hel nog echt bestaan? Komt er opnieuw ruimte voor de dwaalleer van de zielenslaap (contra zd. 22 HC)? En voor twee dooppraktijken (contra zd. 27 HC en art. 34 NGB)? Mag God nog iemand blijven die een sterke afkeer heeft van alle 'onkuisheid' (HC 41)?

Gereformeerden hebben alle eeuwen door de gemeente in bescherming genomen tegen hoordwang als gevolg van leervrijheid. De gemeente is geen proeftuin van een willekeurige voorganger, met misschien sprankelende, originele en goedbedoelde ideeën. Zij is het kostbare eigendom van Jezus Christus. Daarom heeft zij het recht te weten welk evangelie haar verkondigd wordt en onderwezen te worden in de gezonde leer ervan.

Gegist bestek

Als zeiler moet je een gegist bestek kunnen maken. Waar kom je uit, wanneer je een koers uitzet en de krachten van wind, stroming en voortstuwing in rekening brengt?

Je hoeft niet helderziend te zijn om te voorspellen waarop dit uitloopt. Ik voorzie een kerk waar menselijke vrijheid en ontplooiing hoog in het vaandel staan. Een kerk waar ruimte komt voor allerlei wind van leer (we noemen dat dan: verschil in exegese). Ik voorzie ook een evangelisch-vrijzinnige kerk, die nog wel gereformeerd heet maar het wezen en de spirituele waarden ervan verloochent.

Ik voorzie daarom ook gewetensnood. Hoe veilig ben je nog in deze kerk, wanneer je gezonde, confessioneel betrouwbare prediking wilt horen, ook vanwege je kinderen en kleinkinderen? En welke plek krijgt daarin de dienaar van het Woord, die gezond en betrouwbaar confessioneel gereformeerd wil blijven?

Er is nog een vraag die mijn hart zeer verontrust. Is in deze nieuwe kerk de gezonde leer van Gods Woord nog wel veilig? Wordt het wel een *ware kerk*, omdat ze daarvan daadwerkelijk de kenmerken vertoont en zich in álles richt niet naar de mens, maar naar Gods Woord? ■

